

I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:30 (Mart 2004)

ETİK SİSTEMLERİ VE KAMU YÖNETİMİ ETİĞİ AÇISINDAN GÖRÜNÜMLERİ

Raci KILAVUZ*

Özet

Uygulamalı bir etik alanı olarak kamu yönetimi etiği ya da yönetsel etik, bilimsel bir çerçevede değerlendirilirken, etik ilke ve standartların altındaki dayanağın ya da kuramsal altyapının ne olacağı, literatürde çok tartışılan bir konudur. Bu çalışmada, etik ve ahlak kavramları analiz edilerek, geniş kapsamlı bir konu olan etik sistemleri açıklanmış ve kamu yönetimi etiği açısından görünümü değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Etik, kamu yönetimi etiği, etik sistemleri

Ethic Systems And Their Appearance in Respect Of Administrative Ethics

Abstract

Public administration ethics or administrative ethics, as a practical ethics area, is taken in hand with a scientific frame, the problem of what the theoretical background or base of ethical principles and standards is one of the main topics under discussion in literature. In this study, ethics and moral concepts are analyzed, ethics systems are explained and their appearance in respect of administrative ethics is evaluated.

Keywords: Ethics, administrative ethics, ethic systems.

.***

1. Etik Olgusu

Felsefenin bir disiplini olan etik, kısaca ahlaki eylemin bilimi olarak tanımlanabilir¹. Bu anlamda etik, ahlakilik kavramını temellendirmek üzere insan pratiğini, mevcut ahlakilik koşulları açısından araştırır². Bu tanımlamada

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

¹ Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Ankara: Akçag Basım Yayım, 1997, s. 6.

² Annemarie Pieper, Etige Giriş, (Çev. Veysel Ataman-Gönül Sezer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 22.

ahlakilik, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem olarak tanımlamayı mümkün kılan niteliği ifade eder. Etik, bir kişinin ya da grubun davranışlarına rehberlik eden doğrunun veya yanlışın, iyi veya kötünün standartlarını oluşturan moral ilkelerin kodu olarak da tanımlanabilir³. İnsanlar arasındaki etkileşimin merkezinde yer alan prensipler ve standartların tamamı şeklinde tanımlanan etik kodlar; yani dürüstlük, güvenilirlik, adaletli olmak gibi özellikler bireysel olmaktan ziyade, aynı zamanda toplumsal anlamda birinin diğerlerine karşı hareketlerini yönlendiren ilke ve standartlardır⁴. Yine felsefenin "ödev", "yükümlülük", "sorumluluk", "gereklilik", "erdem" gibi kavramlarını analiz eden, "doğruluk" ya da "yanlışlıkla", "iyi" ve "kötüyle" ilgili ahlaki yargıları ele alan, "ahlaki eylemin" doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı olarak tanımlanmaktadır⁵.

2. Etik Sistemleri

Günümüzde çok tartışılan konulardan birisi de etik ölçüler geliştirilirken ölçülerin neler olacağı konusundadır. Etik ilkeler geliştirilirken genelde temel ölçüler, adalet ilkesi, insan hakları ilkesi, faydacılık ve bireysellik ilkeleri olmaktadır⁶. Adalet ilkesi, bütün kararların dayanaklı, tarafsız, toplum vicdanına uyan ve gerçeklere dayalı olması üzerinde odaklanmıştır. Örneğin herhangi bir konuda karar verecek bir yöneticinin konuya ilişkin bu ayrıntılardan haberdar olması verilecek kararın sağlıklı sonuçlar ortaya koyabilmesi açısından gereklidir. İnsan hakları ilkesi ise bireylerin toplum içinde varlığı, bütünlüğü ve temel insani haklar üzerinde yoğunlaşır. Faydacılık ilkesinin anlamı ise, herkes için maksimum faydayı sağlayacak kararların verilmesidir. Bireysellik ilkesi ise, bireylerin temel amaçlarının öncelikle kişisel amaçlarını gerçekleştirmek ve bireysel kazançlarını artırmak olduğunu ifade eder⁷.

Davranışlarla etik değerler arasında uygunluk sağlamak, toplu yaşamın başladığı andan itibaren önemli bir konu olmuştur. William D. Hitt, bir etik ve liderlik seminerinde katılımcılara doğru karar verirken etik açıdan ne gibi temel kurallar belirlediklerini sorduğunu ve verilen yanıtları şu şekilde gruplandırdığını belirtiyor⁸;

* Kararlarımın temelini söz konusu olaydan beklediğim sonuçlar oluşturur.

* Karar vereceğim konunun yasalara uygun olup olmadığı dikkat ettiğim en önemli unsurdur.

³ David H. Holt, Management: Principles and Practices, New Jersey: Prentice-Hall Inc. 1987, p. 697. ; A. R. Negahandy, International Management, Massachusetts: Allyn and Buckland Press, 1987, p. 75.

⁴ Lyn Sharp Paine, Leadership, Ethics and Organizational Integrity: A Strategic Perspective, Chicago:Times Mirror Higgen Education Group, 1997, p. 2.

⁵ Wendell French, Human Resource Management, Third Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1994, p. 79.

⁶ George A. Steiner and John F. Steiner, Business, Government and Society, Newyork: Random House, 1985, pp. 150-151.

⁷ Justin Longenecker, Joseph McKinney and Carlos Moore, "Egotism and Independence : Entrepreneurial Ethics", Organizational Dynamics, Winter 1988, pp. 64-67.

⁸ William D. Hitt, Ethics and Leadership:Putting Theory Into Practice, Columbus: Battelle Press, 1990, pp. 98-99.

* Kararlarimin temel dayanağı içinde bulunduğum organizasyonun değer ve stratejileridir.

* Kişisel inançlarım ve vicdanımın sesi doğrultusunda kararlarımı veririm.

Bu birbirinden farklı bakış açıları aynı zamanda etik sistemlerini de yansıtmaktadır. Bunlar, Amaçlanan Sonuç Etiği (End-Result Ethics), Kural Etiği (Rule Ethics), Toplumsal Sözleşme Etiği (Social Contract Ethics), Kişisel Etik (Personalistic Ethics) olmak üzere dört etik sistemidir. Bu etik sistemleri, temsilcileri ve tanımlamaları ile tabloda şu şekilde gösterilebilir.

Tablo 1 : Etik Sistemleri

ETİK SİSTEM	TEMSİLCİSİ	TANIMI
Amaçlanan Sonuç Etiği (End-Result Ethics)	John Stuart Mill (1806-1873)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, amaçlanan sonuçları tarafından belirlenir.
Kural Etiği (Rule Ethics)	Immanuel Kant (1724-1804)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, standartlar ve yasalar tarafından belirlenir.
Toplumsal Sözleşme Etiği (Social Contract Ethics)	J.J. Rousseau (1712-1778)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, belli bir toplumun normları ve gelenekleri tarafından belirlenir.
Kişisel Etik (Personalistic Ethics)	Martin Buber (1878-1965)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, kişinin vicdani tarafından belirlenir.

Kaynak: Hitt, p. 99.

Tablo 1.'de görüldüğü gibi etik sistemlerini detaylandırarak, özelliklerini, farklılıklarını, birbirlerine göre üstün ya da eksik yönlerini ele alabiliriz.

2.1. Amaçlanan Sonuç Etiği

Dünyada etik konusuna az çok ilgisi olanlar, Amaçlanan Sonuç Etiğini faydacılık (Utilitarianism) olarak bilir. Bunun nedeni de amaçlanan sonuç etiğinin pragmatik oluşundandır. Amaçlanan sonuç etiği mevcut sorunlara pratik bir yaklaşımı ve tüm kaynaklarını elde edilecek sonuca odaklayarak amacına ulaşır. Faydacı yaklaşımın kurucularından biri olarak bilinen Jeremy Bentham (1748-1832) bu yaklaşımın temel mantığının haz arama ve acılardan kurtulma üzerine kurulu olduğunu ifade etmiştir⁹. Bentham'a göre bir eylem, bir tabii hukuk kuralı ile uyumlu olduğu için değil, sadece mutluluk ürettiği için iyidir, buda haz ve mutluluk için tek iyidir¹⁰. Bentham'ın faydacı yaklaşımı, ondan sonra John Stuart Mill (1806-1873) tarafından amaçlanan sonuç etiği olarak geliştirildi. Mill 1863'de yayınlanan Faydacılık isimli eserinde hazzin insan eylemlerinin baslıca motivasyonunu teşkil ettiğini ve iyi düzenin en fazla sayıda insanın en fazla mutluluğunu sağlayan düzen olduğunu ileri sürmüştür¹¹. Mill, ahlakın temel ilkesinin hazzin iyiliği olduğunu kabul eden Bentham'ın Hedonist yaklaşımını benimseyerek, mutluluğu hazzin varlığı ve istirahin yokluğu, mutluluktan yoksunluğu ise, istirah ve hazzin yokluğu

⁹ Hitt, p. 100.

¹⁰ Atilla Yayla, Liberalizm, Ankara: Turhan Kitabevi, 1991, s.81.

¹¹ John Stuart Mill, Utilitarianism on Liberty, Considerations on Representative Government, London: Orion Publishing Group, 1998, p.12.

olarak tanımlar¹². Mill bu görüşlerini on ilke etrafında toplayarak şu şekilde dile getirmiştir¹³.

1. “Bir eylemin doğru olup olmadığına karar verebilmek için, bu eylemin gerçekleşmesi durumunda doğabilecek muhtemel sonuçlara konsantre olmak gerekir.” Bir hareketin doğruluğu yada yanlışlığı, kanun yada standartlara uygunluğu yada gelenek ve göreneklere aykırı olup olmadığından ziyade, bu eylemin olası sonuçlarıyla ilgilidir.

2. Söz konusu eylemin kurallarının onlara uyacak olan bireylerin karakterlerinden kaynaklanması gerekir. Amaçlanan sonuç etigi, etik doktrine kurallar katmıştır, fakat onun kurallarının kaynağı diğer etik sistemlerden farklı olarak beklenen sonuçlardadır. Örneğin hız sınırının şehirlerarası yollarda 90 Km/h., mesken mahallerde 50 Km/h. oluşunun nedeni ortadadır. Şüphesiz hızı sınırlamanın beklenen sonucu olası kazalarda ortaya çıkabilecek can kayıplarını en aza indirmektir. Görüldüğü üzere kurallar hizmet ettiği amaçlar için konulmaktadır.

3. Eylemlerle, mutluluk ve mutsuzluk arasında doğru bir orantı vardır. Eylemlerin doğruluk oranı arttıkça mutlulukta artar, azaldıkça mutlulukta azalır. Eylemleri doğru yada yanlış olarak yargılarken mutluluğu artırmanın temel bir eğilim (amaç) olması, bireylere eylemlerini hiç arzu edilmeyenle her zaman çok arzu edilenler arasında bir konuma yerleştirme olanakını verir.

4. Mutluluk, acının yokluğu, hazzin ve memnuniyetin varlığı olarak tanımlanabilir. Sınırları belli olmayan mutluluk düşüncesine faydacılar bir tanımlama getirmişlerdir. Bireyler haz aldıkları şeylerin artması oranında mutlu, acının artması oranında da mutsuzdurlar. Tüm insanların mutluluğu ise bireylerin sadece haz verici eylemleri ile mümkün olabilecektir.

5. Her insan kendi mutluluğunu istediği sürece, bu onların sonsuz mutluluğa ulaşmaları için yeterli bir neden olacaktır. Tüm insanlar doğası gereği acıdan kaçma ve haza yönelme eğilimindedir.

6. İnsan eyleminin temel amacı olan mutluluğun ölçütü ahlaki oluşudur. Eylemlerin ahlaklılığını ortaya koyabilmek, yargıda bulunabilmek için bir kritere ihtiyaç duyulur. İnsanların eylemlerinin yöneldiği amaç olan mutluluk, bu eylemlerin etik veya etik dışı olup olmadığını yada ne derece etik olduğunu yargılamaya yardım eder.

7. Mutluluk bireyin kendi mutluluğunun değil, davranışlarının doğruluğunun belirleyicisidir. Bu prensip, bir eylemden etkilenecek tarafların olası yargılarında, karar veren bireyin bağımsız bir gözlemci olmasını vurgular. Bu prensip hümanist bir yaklaşımla tüm bireylerin mutluluğunu esas alarak faydacılığı, hazzilik (Hedonizm) ve bencillikten (Egoizm) ayırır.

8. Bir eylemin fayda derecesi, mutluluğu yaratabilir ya da mutsuzluğu önleyebilir. Bentham faydayı, “ herhangi bir objenin özellikleri aracılığıyla, ilgili bireylere çıkar, avantaj, haz, iyilik veya mutluluk sağlaması ya da acı, kötülük veya mutsuzluğu ortadan kaldırmasıdır” şeklinde tanımlayarak, bu tanımlamanın herhangi bir amaç veya eylemlere de yansıtılabileceğini ifade etmiştir.

¹² John Stuart Mill, “Utilitarianism”, Reason & Responsibility, (Editör: Joel Feinberg), Ninth Edition, California : Wadsworth Publishing Company, 1996, pp. 522-533.

¹³ Hitt, pp. 101-104.

9. Etik bir bakış açisi ile bir eylemin doğru sayılabilmesi için, söz konusu olan eylemin sağladığı faydanın bireyin gerçekleştireceği farklı bir eylemin ortaya çıkaracağı toplam faydadan daha büyük olması gerekir. Bu ilke etik kararlar verilmesi konusunda daha sayısal bir çerçeve verir. Bir bireyin istenmeyen iki durumdan birini seçmesi gerektiği düşünülürse, bu durumda süphesiz maksimum fayda sağlayan tercih edilecektir.

10. Faydacılık birbirine karşı etik yükümlülükler arasından seçim yapmada, genel bir hakemlik işlevi görür. Rasyonel düşünceli bireyler, etik kararlar alırken taraflı ve öznel davranmaktan kaçınarak, ilgili tüm taraflara kesin bir dürüstlikle yaklaşmak isterler. Burada faydacılık bir yanıtı sağlarken, genel hakemlik hem tarafsızlığı, hem de dürüst davranışı sağlar. Burada sorun benim ya da senin görüşünden ziyade, daha çok faydaların göz önüne alınarak en uygun kararların verilmesidir.

Amaçlanan sonuç etigi, on madde de özetlendiği gibi amaçlarla bağlantılı olarak yararlılık ve fayda ilkesini ahlak ilkesi olarak formüle eder; Bir eylem yöneldiği kimselere en büyük yararları getirdiğinde ahlakidir, diğer bir ifadeyle bir eylemin yada bir davranışın sonuçları, azami haz ve sevinç, asgari üzüntü ve acı getirirse bunlar ahlakidir denebilir. Jeremy Bentham, kişilerin eyleme kalkmadan önce bir yararlılık hesabı çıkarıp, bu eylemden ve davranıştan umulan sevinçleri ve üzüntüleri, yoğunlukları, süreklilikleri, kesin olup olmayışları, olası sonuçları açısından tartmak ve değerlendirmek durumunda olduklarını ifade etmiştir. Sonuç olarak tüm negatif ve pozitif yönler karşılaştırılmalı eğer pozitif yönler ağır basarsa eylem faydalıdır ve yapılması ahlaki bir gerekliliktir. Mill' de benzer düşüncelerle yararlılık ilkesinin ahlaki bakımdan iyi olan, bütün eylem ve davranışların temelini oluşturduğunu, bu eylemlerin muhataplarının da bu tür eylemlerle mutluluklarının artacağını ileri sürmüştür.¹⁴

2.2. Kural Etiği

İnsanlar yaşamları boyunca etraflarındaki kurallarla yüz yüzedir. Anne ve babalardan, okulda öğretmenlerden, iş yerinde amirlerden sürekli benzer yönde hatırlatılan kurallar söz konusu olmaktadır. Bireylerin yaşamlarının bu kurallarla yönlendirildiği görülür. Kimi zaman bu kurallardan yakınıyor olsak bile, her toplumda o topluma ait yasamsal kuralların olması kaçınılmaz bir gerekliliktir.¹⁵

İlk olarak İmmanuel Kant tarafından ortaya atılan Kural Etiği, daha sonra felsefeci Königsberg tarafından genişletilmiş ve tanıtılmıştır. Etik kuralları manetik bir çekirdeğe benzeten Kant, bu kuralların standartları içermesi nedeniyle de bireysel anlamda herkesin eylemlerine kendi kendine yön vermesini sağlayacağını ve bu kurallara uyan bir insanın iyi bir yasama sahip olacağını belirtmiştir. Kant bir eylemin ahlaksal değerini ödev bilincinin kendisine dayandırmış ve ödevinde zorunlu olarak yasa karşısındaki akıl ve mantıkla ortaya çıkan bir saygı mekanizması olduğunu ileri sürmüştür. Diğer bir ifadeyle, ahlaksal eylemi belirleyen kendiliğinden içimizde harekete geçen bir eğilim değil, yasa karşısındaki saygı yasantisidir.¹⁶

¹⁴ Pieper, s. 239.

¹⁵ Hitt, p. 107.

¹⁶ Bedia Akarsu, *Ahlak Felsefesi*, İstanbul: İnkilap Yayınları, 1999, s. 89.

Kant, Ahlak Metafiziginin Temellendirilmesi (Groundwork of the Metaphysic of Morals) ve Etik Hakkında Bildiriler (Lectures on Ethics) isimli iki eserinde ortaya koyduğu on prensip ile Kural etigini özetlemektedir.¹⁷

1. Tüm etik kavramlar tamamen a prioridir (öncüllere dayanan) ve bundan dolayı amprik bilgilerden soyutlanamazlar. Etik, olan ve olması gereken arasındaki ilişki bakımından tanımlanabilir. Olan, yasanan, gerçekleşen ve insanların pratikte ne yaptıklarından oluşur. Olanı gereken ise, ussal olan ve bireylerin ne yapacağına dayalı olanı, olası düşüncelerden oluşur. Olanı gereken olandan ayrılamaz, ancak olan olması gerekenden ayrılabilir. Örneğin, herhangi bir toplulukta bireylerin % 80'inin birbirine benzer bir biçimde hareket etmesi, bu davranış biçiminin doğru olarak kabul edileceği anlamına gelmez. Ancak bireylerin etik ilkelere uygun biçimde davranışları gerekir.

2. Bireyler, zorlamalar nedeniyle (Hukuk kuralları) veya eylemin gerçekten iyi olması (Etik ilkeler) nedeniyle davranışlarda bulunurlar. Bu ilkeye göre hukuki yasalar asgari etigi sağlayacak kadar temsil edebilirler. Ancak gerçek etik, salt yasal olandan daha üst seviyede davranışları yönlendirebilir. Bireyler yasal sınırlar içerisinde kalsa bile davranışları etik dışı olabilir. Diğer yandan başka bir birey insanlık dışı bir yasayı sorgulayabilir, mücadele edebilir. Fakat yine de bu birey etik ilkelere bağlı bir eylemde bulunmuş olarak düşünülür. Çünkü ikinci birey yasaların üstünde etik ilkeler tarafından yönlendirilmektedir.

3. Bireyler kendilerini kısıtlayan ilke ve kurallara davranışlarında bağlı olmak zorundadırlar. Temel ilke ve kurallar bir bütün halinde, bireyler için bir ahlaki davranış pusulası işlevini görmelidir. Temel ahlaki prensipler binlerce yıldır insanlar tarafından bilinmektedir. Bütün bireylerin ödevi, bu ahlaki prensipleri öğrenmek ve onlara uygun olarak yaşamaktır. Tüm insanlar doğru ve yanlış davranışın ne olduğunu yargılamak için, yönlendirilmeye ve yol gösterilmesine gereksinim duyarlar. Bu yargılamayı sağlayacak basitçe yol göstericiler ise şüphesiz ahlaki prensipler ve kurallardır.

4. Erdemli davranış, prensiplere bağlı davranışlardır. Erdem ise ahlaki mükemmellik, doğruluk, dürüstlük olarak tanımlanır. Kant'a göre ilkelere uygun yaşamak iyi yaşamın da tek yoludur. Faydacı, fırsatçı ve sadece dış koşullara yönlendirilen insanlar erdemli sayılamazlar. Erdemli olabilmenin temel şartı, bireyin ahlaki prensipleri benimsemesi ve davranışlarını bu prensiplere göre yönlendirmesiyle mümkündür.

5. Sonsuz mutluluk, haz dolu bir yaşamdan ziyade, erdemli bir yaşamdır. İşte bu noktada amaçlanan sonuç etigi ile kural etiginin keskin ayrımı ortaya çıkmaktadır. Amaçlanan sonuç etigi haz dolu bir yaşamı savunurken, kural etigi erdemli bir yaşamı en yüksek mutluluk olarak kabul etmekte ve erdemli bir yaşamı da bireylere temel amaç olarak göstermektedir. Diğer amaçlarında bu asil amaca hizmet edeceğini ileri sürmektedir.

6. Erdem bir fikir, düşüncedir ve tüm bireyler bir düşünceye mümkün olduğunca ulaşmak için mücadele etmelidir. Erdem iyi yaşamı oluşturan ahlaki bir mükemmellik düşüncesidir. Ahlaki mükemmelliği "10" puan üzerinden değerlendirdiğimizde açıktır ki hiç kimse tam puanı alamayacaktır. Fakat "10" puana ulaşmak için çalışmak tüm insanların en büyük amacı olmalıdır.

¹⁷ Hitt, pp. 108-111.

7. Tüm bireyler kendilerini öncelikle baskaları ile değil, kendi kendileri ile mükemmellik açısından değerlendirmelidirler. Kant'a göre mükemmellik, kusursuzluk düşüncesi önemli bir ölçüttür ve insanlar buna göre bir değerlendirme yaparlarsa, mükemmellige ulaşmak için çaba gösterirler. Bunun tam tersi baskalarını ölçü olarak bir değerlendirmeye giderlerse ve bu kişilerde erdemli niteliklere sahip degillerse, kişi o zaman kendisini kolay bir şekilde erdemli ve değerli olduklarına karar verebilirler.

8. Asil olan bireyin ahlak kurallarını kendine göre uyarlaması değil, kendisini bu kuralları içeren bir yaşam düzenine uydurmasıdır. Süphesiz bu etik denklem sabit ve degişken öğeleri içermektedir. Ahlaki kusursuzluk sabit, bireyin davranışları ise degişkindir. Bu noktadan hareketle bireyler, ahlak kurallarını davranışlarına uydurmak için bu davranışlarını ussallastırma hatasından kaçınarak, davranışlarını ahlaki kurallara uydurmalıdır.

9. Tüm bireylerin davranışlarının temelinde yatan ahlaki ilkeleri, insanlık için genel geçer kurallar olarak görmesi ve ona göre davranması gerekir. Örneğin degişmez bir ilke olan "sana yapılmasını istemediğin şeyi sen de başkasına yapma" ilkesi tüm insanlık için vazgeçilemez bir ilkedir. Bu insanlara hem büyük sorumluluk yükleyen, hem de tüm insanların bu ilkenin tümüyle çalıştığı bir dünyayı yaratma konusunda ödev yüklenmesi gerektiği bir ilkedir.

10. İnsanlara karşı davranışlarımızda, onları amacımızı gerçekleştirecek araçlar olarak görmeyip, salt bireysel amaçlarımızı değil, karşı tarafın amaçlarını da göz önünde tutarak davranışlarımıza yön vermeliyiz. Kant'ın burada vurgulamak istediği bireylerin insan olmaktan kaynaklanan değerleri ve bu nedenle de saygı duyulmayı hak ettikleri düşüncesidir.

Yararcılar açısından aklın önemi, mutluluğu sağlamadaki pratik yararı ile ölçülebilir. Kant'a göre akıl, soyut gerçeklerin bilinebilmesini sağlayan bir araç olarak önem taşımaktadır. Bu anlamda Ahlak ise, ussal davranan bir bireyin kendi davranışlarına koyduğu ve ussal davranan diğer bireylerinde uymasını beklediği özgürlük yasalarının ifadesidir. Ussal olmanın anlamı, bütün ussal bireylerin tutarlı biçimde uyacakları genel ahlak kuralları çerçevesinde hareket etmektir. İnsan ahlak kurallarına uyduğu oranda ussal ve özgür olmaktadır. Ahlak yasaları kosulsuz buyruk (kategorik imperatif) niteliğindedir ve insanların bireysel mutluluğunu topluluk için feda etmelerine bile yol açabilir. Kosulsuz buyruk bütün isteklerden, arzularından ve mutluluk arayışlarından bağımsız olarak insanların uymaları gereken kurallardır.¹⁸

Kant'a göre, başka insanları hiçbir zaman salt kendi kişisel amaçlarımızın araçları olarak kullanmamalıyız. Ahlaki bir biçimde davranışlarda bulunmak, başka bireylere akılla anlatılabilir rasyonel varlıklar ve dolayısıyla ahlaki amaçlar olarak muamele etmek demektir¹⁹. Tüm bireyler akli ile, istediğini istemediğinden ayırır ve davranışları arasında seçim yapar. Ahlak tüm bireylerin hür olduğu ve akıl sahibi bulunduğu düşüncesiyle hareket eder. Ona göre, "dünyada, hatta dünyanın dışında

¹⁸ Immanuel Kant, "The Categorical Imperative", Reason & Responsibility, (Editör: Joel Feinberg), Ninth Edition, California : Wadsworth Publishing Company, 1996, pp. 559-565.

¹⁹ David West, Kita Avrupası Felsefesine Giriş, (Çev. Ahmet Cevizci), İstanbul: Paradigma Felsefe Dizisi, 1998, s. 43.

iyi niyetten başka kayıtsız ve sartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez”²⁰. İnsan, zeki, serefli, zengin ya da kuvvetli olabilir, ama asıl takdir edilmesi gerekli olan iyi niyetli insandır ve bir davranışın ahlaki bir değerinin olabilmesi için kaynağını ödev düşüncesinden alması gereklidir ve şüphesiz bunlar insani eğilimlerdir²¹.

Bu on ilke Kant’ın etik hakkındaki düşüncelerinin anahtarları olarak sayılabilir. Bu ilkeler Kant’ın konu hakkındaki fikirlerinin derinlemesine bir yansıması olmaktan ziyade, onun kural etigine ilişkin düşüncelerinin özünü temsil etmektedir. Kant’ın ileri sürdüğü düşüncelere karşı bazı eleştiriler de dile getirilebilir. Örneğin, Kant’ın ortaya attığı önermelerin ahlak kuralları için biçimsel bir çerçeve oluşturmakla birlikte, bu çerçevenin içeriğini doldurmamıştır. Kant ahlak kurallarının nasıl olması gerektiğini söylüyor, fakat ne olması gerektiği konusunda fazla bir şey söylemiyor. Bu durum da, mevcut ahlaki kuralların tutarlılığı konusunda yeteri kadar kanıt geliştirilebildiği oranda, yürürlükteki normlara dokunulmazlık sağlayacak demektir. Ayrıca görev fikrine verilen büyük önemin, insan amaçlarından, toplumsal sonuç ve beklentilerden tümüyle soyutlanmış olarak ele alınması, görevin tek başına üstün ve yadsınamaz bir değer düzeyine çıkarılması, bireylerin siyasal-toplumsal otorite karşısında zayıf ve savunmasız kalması tehlikesini de doğurmaktadır.

2.3. Toplumsal Sözleşme Etigi

Toplumsal sözleşme etiginin öncüsü Jean Jacques Rousseau’ dur (1712-1778). Aydınlanma dönemi filozofu olan Rousseau için en önemli sorun olgu, otorite ve özgürlük arasındaki dengedir²². Devletin otoritesi, yalnızca devlet tarafından kurallar altına alınan bütün bireylerin görüş birliğine dayalı olarak kurulabilir. Toplumsal sözleşmenin ana fikri, bireyin topluma katkıda bulunacağı ve toplumun da bireye katkıda bulunacağı düşüncesidir. Bütün düzenlemeler, her iki tarafında bu bağlayıcı sözleşmeden yararlanmaları temeline dayanmalıdır. Rousseau’nun etik anlayışının temel belirleyicileri şunlardır.²³

* Toplumun bütün üyeleri, genel otoritenin kontrolü altında hareket etmelidir.

* Toplumdaki tüm bireyler, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır.

* Kollektif bir bütünün parçası olabilmek için, toplumdaki her bireyin belli oranda özgürlükten vazgeçmesi gereklidir.

* Bireyler toplumun koruması ve desteği sayesinde önemli ölçüde özgürlükler kazanırlar.

* Bireyler topluma katkıda bulunurlar, toplum da bireylere katkıda bulunur.

Rousseau’nun klasik eseri olan *The Social Contract*’tan alınan on madde Toplumsal Sözleşme Etigini en iyi şekilde özetlemektedir²⁴.

²⁰ Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziginin Temellendirilmesi*, (Çev. Ioanna Kuçuradi), Ankara: H.Ü. Yayınları, 1982, s. 8.

²¹ Howard Selsam, *Etik: Yeni Değerler ve Özgürlük*, (Çev. Yüksel Demirekler), Ankara: Yaba Yayınları, 1995, ss. 58-59.

²² Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 480, 1985, ss. 210-211.

²³ Hitt, p. 115.

²⁴ Hitt, pp. 116-119.

1. İnsanların doğada ilkel ve yalnız yaşamaları halinde yok olmaları kaçınılmazdır. Bundan dolayı toplum haline gelmeleri ve üzerinde anlaşılan ilkelerle yönetilmeleri gereklidir.

2. Doğal yaşamdan, uygar yasama geçiş, eylemlere ve içgüdülere daha önceden olmayan ahlaki bir karakter kazandırır. Doğal yaşamda yalnız ve ilkel olarak yaşayan bireylerin eylemlerini ahlakilik açısından bir yargılama gereksinimi yoktu. Süphesiz ahlaki eylemler, baskaları söz konusu olduğunda gündeme gelir. Birey toplumun bir üyesi haline gelmişse, ahlaki davranmak onun yaşamında bir zorunluluk olmaya başlar. Böylece toplumun bir parçası olmak bireyin yalnız içgüdüleriyle değil, ahlaki bir perspektif içinde davranmasını da gerekli kılar.

3. Kollektif yasami benimseyen ve ahlaki davranışlarda bulunan bireyler toplumun genel kural ve prosedürlerine uygun davranıyor demektir. Bireylerin bir araya gelerek yardımlaşmaya dayalı bir bütün oluşturmaları beraberinde doğru ve yanlış davranışları yargılayacak kuralları ve ahlaki bir organin oluşturulmasını da gerektirir. Bu kurallar olmaksızın, kollektif bir bütün ortaya çıkarmak olanaklı değildir. Diğer bir ifadeyle kurallar, kollektif bütün ve bireyler arasında bir toplumsal sözleşmeyi de oluşturur. Bu kuralların ortaya koyduğu ahlaki standartlar, bireyin kendi davranışlarından daha üstün bir konumda, kendi varlığına ve gerçekliğine sahiptir.

4. Toplumdaki tüm bireyler, ödevleri ve çıkarları esit olarak paylaşır ve birbirlerine yardım ederler. Olan bu toplumun üyeleri bir toplumsal sözleşme tarafından yönlendirilir. Toplumsal sözleşmenin varlık gerekçesine uygun bir anlam kazanması toplumdaki bireylerin üstlendikleri önemli rolleri gerçekleştirmelerine bağlıdır. Toplum bireylerin çıkarını gözetmek için kurulduğu için, bireyler de toplumun iyiliği ve varlığının korunması yönünde ödev ve yükümlülüklerini yerine getirmelidirler. Süphesiz toplum bireylere, bireyler de topluma ihtiyaç duyarlar, biri olmadan diğeri de varolamaz.

5. Bireylerin neleri yapip neleri yapmaması gerektiğine karar vermesine toplumsal anlamda ortaya konan standartlar yardım eder. Toplumun salt kamu yararı için bireyleri yönlendirmesi söz konusudur. Bireysel çıkarlar merkezde toplanarak, kamu yararı kamu sınırları içinde düşünülmelidir.

6. Toplumsal sözleşme, yönetim faaliyetinin yine toplumun kendi üyeleri tarafından gerçekleştirileceğini ifade etmektedir. Bu anlamda toplumu temsil eden politik organda, toplumsal anlamda tüm bireylerin iyiliği ve yararını artırmaktan sorumludur. Bunun temel amacı, politik organin sorumlulukları ile beraber aynı oranda da otoriteye sahip olmasıdır. Öyle ki bu otorite, ne bireyler ne de başka otoritelerce sorgulanamaz ve değiştirilemez.

7. Toplumsal anlamda ahlak kurallarını ve anlayışını, bir yapının temel taşı olarak tanımlarsak, hukuk kuralları da bu temeli destekleyen diğer tamamlayıcı taşlardır. Hukuk kuralları, toplumsal anlamda tüm bireylerin davranışlarının sistematik olarak formüle edilmesidir. Örneğin hırsızlık, içki içme, zina gibi davranışlara karşı bu tür davranışları yasaklayan yasalar çıkarılır. Toplumdaki tüm bireylerin de bu yasalara uygun davranışlarda bulunmaları beklenir.

8. Toplumdaki tüm bireyler yasalara uymalı, boyun eğmeli ve yasaları koyma hakkından dolayı hoşnut olmalıdırlar. Zaman içinde bir toplumdaki davranışlar ve ahlak anlayışı değişiklikler gösterebilir, böylece değişen ahlak anlayışı ve davranış standartlarını doğru anlamda yansıtabilmeleri için hukuk

kurallarının da revizyona tabi tutulmaları gerekir. İşte bu revizyon süreci, bireylerin tümünün katkılarıyla seçilen politik organ tarafından gerçekleştirilmelidir.

9. Tüm bireyler onların muhalefetine rağmen kabul edilmiş olsalar bile yasalara rıza göstermek ve uygun davranışlarda bulunmak zorundadırlar. Toplumdaki tüm bireyler birbirinden farklı görüşleri olsa bile bunları serbestçe açıklama özgürlüğüne sahiptirler. Fakat toplum tarafından seçilen politik organ tarafından oluşturulan yasalara, karşı da olsalar uygun davranışlarda bulunmak zorundadırlar.

10. Herhangi bir bireyin toplumsal sözleşmeye muhalefeti onu geçersiz kılmaz, ancak söz konusu bireyin topluma üyeliğini engeller. Toplumun bütün üyeleri için bazı çerçeve kuralları koyan toplumsal sözleşme bireyle toplum arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu çerçeve kuralları toplumun bütün üyelerini kapsar ve küçük bir grubun muhalefet etmesi, bu çerçeve kuralları geçersiz hale getirmez. Söz konusu olan bireylerin iki seçeneği vardır; ya toplumun kurallarına uymayı kabul edecekler ya da toplumun dışına itilecek veya ayrılacaklardır.

John Locke'ye göre bir özgürlük durumu olan doğal yaşamın terk edilmesinin temel nedeni, ihtilaflarda veya tartışmalarda taraflar arasında hakimlik veya hakemlik yapacak mesru bir otoritenin bulunmamasıdır. Böyle bir yokluk, doğa durumunda özgürlüğün tam anlamıyla garanti altında olmadığı anlamına gelir. Bu nedenle bireyler kendilerini ve kendilerine ait şeylerin korunmasını garanti altına almak düşüncesiyle bir sözleşme yaparak toplumu ve sivil-siyasi yönetimi oluştururlar. Bu yönetim, insanların doğa durumunda sahip oldukları özgürlüğünün bir parçası olan kendi kanununu yapma hakkını bireyler kendi rızalarıyla ona devrettikleri için mesru bir yönetimdir. O halde devletin varlık nedeni, bireyi ve bireye ait şeyleri korumaktır. Şüphesiz bu anlamda devletin zorlayıcı araçlarını kullanan devletin bizzat kendisi de aynı yükümlülüğe tabidir.²⁵

Rousseau da bir insanın toplum içine girdiği zaman bir dönüşüme uğradığını ve benliğinin de artık bağımsızlıktan ziyade toplumsal anlamda paylaşmayla belirlendiğini söyleyerek, tüm felsefesini kişisel benle toplumsal ben arasındaki dengenin belirlenmesi üzerine kurmuştur²⁶. Rousseau uygar topluma saldırıyor olsa dahi, bireylerin topluma girerken yaptıkları fedakarlıkların aynı zamanda önemli kazançlar sağladığının bilincindedir ve ona göre birey, doğal özgürlük açısından yitirdiklerini "sivil" ve "ahlaki özgürlükte" kazanır²⁷. Toplumsal sözleşme etisinin bu temel ilkelerini göz önüne alırsak, Rousseau'nun mantıklı ve tutarlı bir etik sistem ortaya koyduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Bu düşünceleri demokratik düşünceye sahip herkes içselleştirmelidir. Rousseau'nun bu politik felsefesinin Amerika Birleşik Devletleri Anayasasının oluşumunda da önemli etkilere sahip olduğu söylenebilir²⁸.

²⁵ John Locke, *Hosgörü Üstüne Bir Mektup*, (Çev. Melih Yürüsen), Ankara: Liberte Yayınları, 1998, s. 4.

²⁶ Jonathan Wolff, *An Introduction to Political Philosophy*, Oxford University Press, 1996, pp. 42-46. ; Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, s. 736.

²⁷ West, s. 49.

²⁸ Hitt, p. 119.

2.4. Kisisel Etik

Çok sayıda öncüsü bulunan Kisisel Etigin en önemli temsilcilerinden birisi Martin Buber'dir (1878-1965). Buber Kisisel Etigin kaynagini, bireyin içinden gelen ses olarak tanımladığı "vicdan" (Conscience) olduğunu ileri sürmektedir. Buber'e göre vicdan, insanın kendi kendisini hiçbir şeye bağlı olmadan sorgulayıp, o saf haliyle doğru ya da yanlışın ne olduğuna karar verdiği içsel durumdur. Buber'in bu tanımlamasını dikkatlice incelediğimizde onun kisisel etigin özünü kavradığını söyleyebiliriz²⁹. Buber'in tüm eserlerinde etik ve iyi yaşamın doğasını çok zengin bir biçimde yansıttığı söylenebilir. Onun İnsan ve İnsan Arasında (Between Man and Man), Tanrının Tutulması (Eclipse of God), Ben ve Thou (I and Thou) ve Belirlenen Yol (Pointing Way) isimli çalışmalarından hareketle şu on ilke etrafında Buber'in kisisel etigi özetlenebilir. Buber'in kisisel etik sisteminin on ilkesi şunlardır³⁰;

1. Gerçeğin yeri bilginin kapsamından ziyade, insanın kendi varlığıdır. Etik, gerçeği yani diğer bir ifadeyle doğrunun temelini arar. O halde gerçeği nerede aramak gerekir? Bu sorunun yanıtını Amaçlanan Sonuç Etigi, gerçeğin ve doğrunun sonuçlarda olduğu şeklinde; Kural Etigi, doğrunun gerçeğin evrensel geçerliliği olan kurallarda olduğu şeklinde; Toplumsal Sözleşme Etigi ise, gerçeğin-doğrunun bir toplumun normlarında, geleneklerinde olduğu şeklinde belirtmiştir. Bu üç etik sisteminden çok farklı olmak üzere Kisisel Etik ise, gerçeğin ve doğrunun sadece bilgi ve zekada değil, her bireyin kendi içinde yattığını savunarak bu soruyu yanıtlamaktadır.

2. Vicdan, bireysel amaçları gerçekleştirmek için girilen eylemlerde, doğru ve yanlış ayırarak kararlar verilebilmesine yardım eden ve bireyin içinden gelen bir sestir. Doğrunun ve yanlışın kriterleri bireylerin içinde yer aldığı gibi, etik davranış standartları da bireylerin içinde yer alır. Bireylerin davranışlarına yön veren pusula iste bu standartlardır ve doğru ile yanlış ayırmasına kılavuzluk eder. Şüphesiz bu pusulanın gösterdiği yönden farklı davranışlarda bulunan bireylerde suçluluk duygusu uyanır ve bireyin vicdani, etik dışı davranmasını engeller. Zaten pratikte birbirine tam zıt kutuplarda olan iki tür insan; etik pusulasından hiç ayrılmayan bireyler ile etik pusulası olmayan ya da etik siktinileri olmayan bireyler suçluluk hissetmezler.

3. Kisisel vicdan, bireyler nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin karar verirken en üst düzeyde standartlar geliştirmesine yardım eder. Diğer etik sistemlerinden farklı olarak bireyin kendisine dönmesini sağlayan Kisisel Etik, bireyin ne yapacağına ilişkin standartları kendi vicdani yardımı ile harekete geçirmesine yardımcı olur.

4. Birey, karşılığı her durumda iç muhasebesini yaparak hangi standartlara göre davranışta bulunacağına karar vermelidir. İnsanlar farklı durumlarla karşılaşır ve bunlara karşılık verirken tam ve kendi olarak tepki vermelidir. Buber'e göre, birey bir durumla karşılaştığında etik kurallar kitabına bakacak zaman yoktur. Bu nedenle doğru ve yanlışın ne olduğuna kendine özgü bir tavırla karar vererek uygun bir davranış sergileyecektir. Bireyin belli bir durum ve zamanda, neyin doğru, neyin yanlış olduğuna karar vermesi, kendisine bağlıdır.

²⁹ Hitt, p. 122.

³⁰ Hitt, pp. 123-126.

5. İnsanların ulaşmak istedikleri amaçlar izlenecek yolu da belirleyeceği için amaçlar asla gözden kaçırılmamalıdır: Buber, bu ilkesiyle, Machiavelli'nin amaçlara ulaşmada her türlü aracı mesru sayan yaklaşımına karşı çıkar ve eğer bizi ulaşmak istediğimiz amaca götürecektir araç tartışmalı ise, amaç da zaten ortadan kalkacaktır, diyerek amaç ve amaca ulaştırıcı araçların uyumlu ve etik olması gereğine dikkat çekmektedir.

6. Yasamda her şey olabilir ve yaşamın her zaman geçerli belli bir formülü olamaz. Bu ilkesiyle Buber, yaşamda kurallarla düzenlenemeyecek pek çok durumun söz konusu olabileceğini vurgulayarak, tüm insanlık için geçerli ve evrensel geçerliliği olan ahlak yasalarının olduğunu ve bireylerin bu yasaları korumakla görevli olduğunu savunan Kant'ın kural etigine karşı çıkar.

7. Birey bir grupta üye olarak bulunabilir, fakat bu durum bireyin haklı tarafı tutmasına engel olmamalıdır. Bu ilke dikkatleri Buber'in kişisel etigi ile, Rousseau'nun toplumsal sözleşme etigi arasındaki farklılığa çeker. Toplumsal sözleşme etiginde birey toplumun ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte, bireyin varlığı genel içinde ikinci planda olup asıl olan toplumun, kamunun yararidir. Kişisel etik sisteminde ise, birey yine toplumun ayrılmaz bir parçasıdır, ancak birey toplum içinde kendi bireyselliğini de korur. Böylece, doğru-yanlış konusunda birey ile toplum arasında bir çatışma çıkarsa, birey bu durumu sorgulamak ve gerekli tavrı almakla sorumludur. Sonuç olarak kolektif vicdan diğer bir ifadeyle toplum bireyi yanlış yönlendiriyor ise, birey buna uymak zorunda değildir.

8. Bireyler özgürlesince bireysel davranma sorumluluğu artar ve daha çok şeyi reddetmeye başlarlar. Buber bu ilkeyle, otantik kendilik (gerçek benlik) düzeyine ulaşan bireyi merkeze koyar. Artık bu düzeydeki bireyin kendi etik standartlarını oluşturmuş olduğunu ve dış desteğe çok fazla gereksinmesi olmadığını söyler.

9. Hiç kimse birini başarıya ulaştıramaz, birey ancak kendi çabaları ile kusursuzluğa ulaşır. Buber, tüm insanların önceden hiç varolmamış, yeni ve kendisine özgü özelliklerle dünyaya geldiğini savunur. Bu nedenle bireylerin amacı baskalarının yaptıklarını tekrar etmekten ziyade benliğini bulmak ve kendini geliştirmek olmalıdır. Tüm insanlar bunu başarabilecek yeteneğe, gerekli fırsat ve olanaklara sahiptir. Esas olan bireyin kendisi olması, kendi özelliklerini koruması ve olabileceğinin en iyisi olmaya çaba göstermesidir.

10. Bireyler yaşadığı sürece büyümek ve buna paralel olarak da bazı değer yargıları değişmek zorundadır. İnsan yaşam süreci içinde belli dönemlerden geçer ve her döneminde de kendine has duygularla bir dünya görüşü edinir. Çocuklukta veya gençliğinde çok değer verilen bir takım şeyler sonradan sıradanlaşabilir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinden sonra yetişkin birey bazı değer yargılarının değiştiğini, farklı anlamlar kazandığını görür ve bu değişime uygun olarak yeni bir değerler dizisi oluşturmak zorunluluğunu hisseder.

3. Kamu Yönetimi Etigi Açısından Etik Sistemleri ve Görünümleri

Kamu yönetimi örgütlerinde kamusal hizmetleri sunmakla yükümlü olan kamu görevlilerinin, eylem ve işlemlerle ilgili kararları alırken, ortaya koyacakları hareket tarzı ya da düşüncenin dayanağı, diğer bir ifadeyle felsefi temelleri ne olacaktır. Kamu personelinin bu eylem ve işlemleri değerlendirilirken bu davranışlarında ahlaki ya da ahlaki değil ölçütünün

belirleyicisi ne olacaktır. Ya da ahlaki bakımdan bu davranışları değerli ya da değersiz şekilde tanımlarken dayanağımız ne olacaktır. Bu noktada literatürde iki farklı düşünce sistemi geliştirilmiştir³¹;

* Birincisi, eylemin sonuçlarından hareketle eylemi ahlaki açıdan değerli ya da değerli değildir şeklinde tanımlayan görüş,

* İkincisi de, ortaya konulan eylemleri eyleme temel olan ya da eylemi ortaya koyan düşüncenin niteliğine göre ahlaki açıdan değerli ya da değersiz sayan görüştür.

Kamu yönetimi etiginin felsefi temelleri de bu iki temel düşünceden hareketle ele alınabilir. Yönetimsel etigin felsefi temellerine ilişkin birinci yaklaşım, yapılan eylem ve işlemlerin sonucunu ve fayda temelinde dayalı, öncülüğünü Mill ve Bentham'ın yaptığı Teleolojik yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise, iyi niyet, değer, ödev ve sorumluluk gibi kavramları yapılan eylem ve işlemlere temel dayanak olarak gören, öncülüğünü Kant'ın yaptığı Deontolojik yaklaşımdır.³²

Yukarıda ele aldığımız bu dört etik sistem, artıları ve eksileriyle bu iki yaklaşım çerçevesinde çok sayıda felsefeci tarafından tartışıldı. Şüphesiz, bu etik sistemlerden hiç biri tek başına, farklı şekillerde ortaya çıkabilecek yönetimsel etik sorunları ve ikilemleri çözümlenmeye yetmeyebilecektir. Fakat bu olası sorunlara uygun düşebilecek bir etik davranış sisteminin ilkeleri mutlaka söz konusudur.

Tablo 2 : Davranış Boyutları ve Etik Sistemleri Arasındaki İlişki

DAVRANIS BOYUTLARI	ETIK SİSTEMLER
Tecrübeye Dayalı Davranış	Amaçlanan Sonuç Etiği
Geniş Oranda Bilinçli Davranış	Kural Etiği
Mantıksal ve Zihinsel Davranış (Niyet)	Toplumsal Sözleşme Etiği
İçsel Davranış	Kişisel Etik

Kaynak : Hitt, p.131.

Etik sistemlerini eleştirel bir yaklaşımla değerlendirdiğimizde; Örneğin, Amaçlanan Sonuç Etiğinde; Mutluluk, haz ve faydanın tek bir tanımının nasıl yapılacağı ve nasıl ölçülebileceği, bir eylemin sonuçlarının tam olarak nasıl tahmin edilebileceği, kısa ya da uzun dönem mutluluk arasında nasıl bir tercih yapılabileceği konularında soru işaretleri zihinlerde canlanmaktadır.

Kural Etiğine baktığımızda; Bireylere kabul ettirilecek ilkeleri ve bu ilkelerin doğruluğunu belirleyecek otoritenin neresi olacağı, birbiri ile çatışan kurallarda hangisinin hangi kritere göre tercih edileceği ya da bu belirlenen kuralların özel durumlara nasıl uygulanacağı, değişen durumlara göre bu kuralların nasıl uyum gösterebileceği konularında sıkıntılar söz konusudur.

Toplumsal Sözleşme Etiğinde ise; Toplum adına karar verecek olan genel politik organın nasıl seçileceği, kamu yararının anlamının ne olduğu, bağımsız

³¹ Bedia Akarsu, Ahlak Öğretileri, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, s.10.

³² Patrick J. Sheeran, Ethics in Public Administration : A Philosophical Approach, First Published, USA: Praeger Publisher, 1993, pp. 10-12.; Charles J. Fox, "The Use of Philosophy in Administrative Ethics", Handbook of Administrative Ethics, (Editör: Terry L. Cooper), Marcel Dekker, New York, 1994, p. 85.

düşünme eğiliminde olanların ne olacağı, toplumun çoğunluğunun her şeyin ölçütü olarak alınıp alınmayacağı tarzında problemler söz konusudur.

Kişisel Etikte ise; yapılacak en doğru şeyin bu olduğunu hissediyorum demek için yargılamada temel kriterler neler olacaktır. İki kişinin belli bir konuda çatışan bakış açılarına nasıl bir çözüm olabilecektir. Kişisel etiği besleyen bir toplulukta kamu sınırı nasıl belirlenecektir ve son olarak birbirinden farklı örgüt yapılarında kişisel etik sisteminin benimsenmesi durumunda, çalışanlar arasında benzer tek örneğin nasıl sağlanacağı konusu çözülmesi gereken sorunlardır.

Etik sistemlerinin olumlu yönlerine baktığımızda ise, örneğin, sorunlara pratik bir yaklaşımı ve verilen kararlarda fayda merkezli bir düşünceyi temel alan **Amaçlanan Sonuç Etiği**, günlük yönetsel sorunların çözümünde yardımcı olabilir. Tüm insanlar için genel geçer evrensel kuralların arayışında olan **Kural Etiği**, bireylerin davranışlarında esas olarak kabulleneceği sağlam çerçeve kurallar çizebilir. Yine toplumsal anlamda kabul görececek ilke ve standartların benimsenmesini savunan **Toplumsal Sözleşme Etiği**, toplum halinde yasamanın ortaya çıkarabileceği çatışmaların çözümlenmesinde yarar sağlayacaktır. Son olarak bireyin kendine dönmesini ve bireysel davranışlarını kusursuzlaştırmak için ihtiyacı olan gücün, vicdanının sesi olduğunu savunan **Kişisel Etik**, bireyin karşılaştığı özel olaylarda bu sese kulak vererek doğru davranışlar sergilemesine olanak vermektedir.

4.Sonuç

Kamu yöneticileri ve bir çok kamu yönetimi örgütlerine yönelik olarak düzenlenen kurslarda, özellikle ABD ve batı ülkelerinde etik kodlar ve etiğe dayalı kurslar düzenlenirken, uygulanan ve kullanılan dokümanlar deontolojik yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Kamu çalışanları açısından da Kant'ın ileri sürdüğü fikirler kabul görmektedir. Çünkü, memurlar, esitlik, dürüstlük, tarafsızlık ve adalet gibi kendiliğinden değeri olan konulara gerçekten çok önem vermektedirler. Zaten insanlarında, vatandaş olarak kendilerini yönetenlerden temel beklentileri de bu ilkelere önem vermeleri, dürüst ve adil bir yönetim göstermeleridir.

Kamu yönetimi ve kamu politikaları açısından ise teleolojik yaklaşımın ve buna dayalı sistemlerin öne çıktığını söyleyebiliriz. Kamusal orijinli yapılan tüm değerlendirmelerde, kamusal politikalar sonuçların etkinliğine bağlı olarak ölçülmekte, nelerin doğru, nelerin yanlış olduğuna ve etik anlamda değerlendirmelere sonuçların ortaya koyduğu fayda düzeylerine göre karar verilmektedir.

Sonuç olarak kendi içlerinde tutarlı bir etik düşünce sistemi oluşturmayı amaçlamış olan bu sistemlerin, bir etik kılavuz olarak seçiminde bireylerin kendi yaklaşımları etkin olmaktadır. Bu nedenle sadece tek bir etik sisteminin çözüm olarak dayatılması yerine toplumsal anlamda bireylerin davranışlarının doğru ve iyiye yönelmesini sağlayacak, düşünebilme ve çözüm üretebilme becerilerinin geliştirilmesinin asıl amaç olarak ortaya konulması, etkin bir kamu yönetimi anlayışı açısından yerinde bir uygulama olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Bedia. Ahlak Felsefesi,. İstanbul: İnkılap Yayınları, 1999.
- Akarsu, Bedia. Ahlak Öğretileri, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.

- Bolay, Süleyman Hayri. Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Ankara:Akçag Basim Yayim, 1997.
- Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü. Istanbul: Paradigma Yayinlari, 1999.
- Fox, Charles J. “The Use of Philosophy in Administrative Ethics”, Handbook of Administrative Ethics, (Editör: Terry L. Cooper), Marcel Dekker, NewYork, 1994.
- French, Wendell. Human Resource Management, Third Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1994.
- Güriz, Adnan. Hukuk Felsefesi, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayinlari, Yayin No:480, 1985.
- Hitt, William D. Ethics and Leadership:Putting Theory Into Practice, Columbus: Battelle Press, 1990.
- Holt, David H. Management: Principles and Practices, New Jersey: Prentice-Hall Inc. 1987.
- Kant, Immanuel. “The Categorical Imperative”, Reason & Responsibility, (Editör: Joel Feinberg), Ninth Edition, California : Wadsworth Publishing Company, 1996.
- Kant, Immanuel. Ahlak Metafiziginin Temellendirilmesi, (Çev. Ioanna Kuçuradi), Ankara: H.Ü. Yayinlari, 1982.
- Locke, John. Hosgörü Üstüne Bir Mektup, (Çev. Melih Yürisen), Ankara: Liberte Yayinlari, 1998.
- Longenecker, Justin., Kinney, Joseph Mc. and Moore, Carlos. “Egotism and Independence : Entrepreneurial Ethics”, Organizational Dynamics, Winter 1988.
- Mill, John Stuart. “Utilitarianism”, Reason & Responsibility, (Editör: Joel Feinberg), Ninth Edition, California : Wadsworth Publishing Company, 1996.
- Mill, John Stuart. Utilitarianism on Liberty, Considerations on Representative Government, London: Orion Publishing Group, 1998.
- Negahandy, A. R. International Management, Massachuset : Allyn and Buckland Press, 1987.
- Paine, Lyn Sharp. Leadership, Ethics and Organizational Integrity: A Strategic Perspective, Chicago:Times Mirror Higgen Education Group, 1997.
- Pieper, Annemarie. Etige Giris, (Çev. Veysel Ataman-Gönül Sezer), Istanbul: Ayrinti Yayinlari, 1999.
- Selsam, Howard. Etik:Yeni Degerler ve Özgürlük, (Çev. Yüksel Demirekler), Ankara: Yaba Yayinlari, 1995.
- Sheeran, Patrick J. Ethics in Public Administration : A Philosophical Approach, First Published, USA: Praeger Publisher, 1993.
- Steiner, George A. and Steiner, John F. Business, Government and Society, Newyork: Random House, 1985.
- West, David. K ita Avrupasi Felsefesine Giris, (Çev. Ahmet Cevizci), Istanbul: Paradigma Felsefe Dizisi, 1998.
- Wolff, Jonathan. An Introduction to Political Philosophy, Oxford University Press, 1996.
- Yayla, Atilla. Liberalizm, Ankara: Turhan Kitabevi, 1991.